

Sygn. akt I ACa 656/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 grudnia 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Roman Sugier (spr.)
Sędziowie :	SA Lucyna Świdierska-Pilis SO del. Lucyna Morys-Magiera
Protokolant :	Agnieszka Szymocha

po rozpoznaniu w dniu 8 grudnia 2016 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa M. S., S. Z. i T. M.

przeciwko Skarbowi Państwa - Prezesowi Sądu Okręgowego w (...), Prezesowi Sądu Rejonowego w (...) i Prokuratorowi Okręgowemu w (...)

o zapłatę

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 26 kwietnia 2016 r., sygn. akt II C 428/15,

- 1) oddala apelację;
- 2) nie obciąża powodów kosztami postępowania apelacyjnego.

SSO del. Lucyna Morys-Magiera	SSA Roman Sugier	SSA Lucyna Świdierska-Pilis
-------------------------------	------------------	-----------------------------

Sygn. akt I ACa 656/16

UZASADNIENIE

Powodowie M. S., S. Z. i T. M. w pozwie skierowanym przeciwko Skarbowi Państwa – Prezesowi Sądu Okręgowego w (...), Prezesowi Sądu Rejonowego w (...) oraz Prokuratorowi Okręgowemu w (...) wnosili o zasądzenie od pozwanych

solidarnie na ich rzecz po 100.000 złotych dla każdego z nich, z ustawowymi odsetkami od dnia wyrokowania oraz o zasądzenie od pozwanych solidarnie na rzecz powodów kosztów procesu.

Uzasadniając żądanie pozwu powodowie podali, że dochodzone przez nich kwoty stanowią zadośćuczynienie i odszkodowanie w związku z naruszeniem prawa do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki.

Prowadzone przeciwko powodom postępowanie karne, wliczając w to okres postępowania przygotowawczego, zakończone zostało wyrokami skazującymi w postępowaniu odwoławczym, które zapadły w 2013 i 2014 roku.

Postępowanie trwało wręcz ponad 14 lat od chwili popełnienia czynów przestępczych do prawomocnego zadośćuczynienia sporu w sądzie II instancji.

Jako podstawę prawną dochodzonych roszczeń powodowie wskazali przepisy art. 16 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 roku o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuraturę i postępowaniami sądowymi w związku z przepisami art. 417, 417¹ i 417² kc oraz art. 234 kc w związku z art. 448 kc.

Powodowie powołali się na poglądy judykatury, z których wynika, że prawo do godziwego uczestnictwa w procesie karnym stanowi dobro osobiste objęte ochroną przewidzianą w przepisach art. 23 i 24 kc.

Wskazywali też na to, że długotrwałość postępowania karnego zdezorganizowała im życie osobiste, uniemożliwiła wcześniejsze skazanie, odbycie kary i ułożenie na nowo spraw osobistych a w przypadku powoda M. S. także prowadzenie dochodowego przedsiębiorstwa.

Pozwany Skarb Państwa w odpowiedzi na pozew wnosił o oddalenie powództwa i o zasądzenie od powodów solidarnie na rzecz Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa kosztów zastępstwa procesowego.

Pozwany zarzucił, że śledztwo przeciwko powodom, podejrzanym o udział w zorganizowanej grupie przestępczej wszczęto w 2001 roku.

Dotyczyło ono licznej grupy podejrzanych oraz znacznej liczby przestępstw.

Z pierwotnego śledztwa wyodrębniono materiały dowodowe i zainicjowano odrębne śledztwa przeciwko różnym osobom, w tym sześć odrębnych śledztw z udziałem powodów, które zakończyły się skierowaniem aktów oskarżenia do sądów w latach 2002 – 2005, które przed sądami toczyło się bez nieuzasadnionej zwłoki.

W ocenie pozwanego powodowie nie wykazali przesłanek odpowiedzialności wynikających z art. 419 kc a następnie art. 417² kc, ani związku przyczynowego między doznaną przez nich szkodą (krzywdą) a długotrwałością postępowania karnego.

Także przepisy art. 23 i 24 kc w związku z art. 448 kc nie mogą stanowić podstawy uwzględnienia roszczeń powodów. Zdaniem pozwanego nawet jeśli doszło do naruszenia dóbr osobistych powodów w związku z długotrwałością postępowania zakończonego ich skazaniem to naruszenie to nie miało charakteru zawinionego.

Wyrokiem z dnia 26 kwietnia 2016 r. Sąd Okręgowy w Katowicach oddalił powództwo i zasądził solidarnie od powodów na rzecz Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa kwotę 7 200 złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Wyrok Sądu Okręgowego oparty został na następujących ustaleniach faktycznych.

Bezspornym było, że postępowania karne, prowadzone przeciwko powodom w ramach kilku odrębnych spraw, trwały po kilkanaście lat.

Powodowie skazani zostali za popełnione przestępstwa oszustwa, kradzieże z włamaniem, paserstwo, kradzież pojazdów, fałszerstwa dokumentów. Działali w ramach recydywy uzyskując z przestępstw stały dochód i działając w grupie przestępczej o charakterze zbrojeniowym. W ramach postępowań toczących się przeciwko powodom zgromadzono obszerny materiał dowodowy. Łącznie postępowania te obejmowały 163 tomy. W ramach tych postępowań przeprowadzono szereg czynności procesowych w tym przeszukań, dowodów z dokumentów, zeznań licznych świadków oraz dowody z opinii biegłych.

Zebrany materiał dowodowy wymagał szczegółowej analizy prawnej.

Powodowie, mimo udostępnienia im akt spraw karnych i zobowiązania Sądu, nie wskazali okresów bezczynności w poszczególnych postępowaniach oraz jakie ewentualne zbędne czynności procesowe doprowadziły do nieuzasadnionej zwłoki w postępowaniach, których długotrwałość kwestionują.

Mając na względzie powyższe ustalenia Sąd podniósł, że także strona, która nie wniosła skargi o naruszenie jej prawa do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki może, po ponownym zakończeniu postępowania co do istoty sprawy, dochodzić naprawienia szkody wynikłej z przewlekłości postępowania. Bezspornym było, że powodowie ze skargą na przewlekłość postępowań karnych nie występowali.

W ocenie Sądu Okręgowego w takim przypadku powodowie winni wykazać, że doszło do przewlekłości postępowania, a nadto wykazać szkodę oraz związek przyczynowy między przewlekłością a szkodą.

Roszczenie powodów za okres od 2001 r. do 1 września 2004 r. podlega ocenie w oparciu o przepis art. 419 kc. (odpowiedzialność na zasadzie słuszności za niezawinioną szkodę wyrządzoną przez funkcjonariusza publicznego przy wykonywaniu powierzonej mu czynności) a w późniejszym okresie na zasadzie art. 417 kc.

Zgodnie z brzmieniem tego ostatniego przepisu Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność za niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej. Niezbędne jest wykazanie bezprawności szkody oraz związku przyczynowego między szkodą a bezprawnym działaniem władzy publicznej.

Art. 417² kc umożliwia zasądzenie zadośćuczynienia za krzywdę wyrządzoną osobie przez zgodne z prawem wykonywanie władzy publicznej, gdy okoliczności w szczególności niezdolność poszkodowanego do pracy lub jego ciężkie położenie materialne, wskazują, że wymagają tego względy słuszności.

W ocenie Sądu w sprawie nie zachodzą okoliczności uzasadniające odpowiedzialność pozwanego Skarbu Państwa na mocy tych przepisów, które mają charakter szczególny i nie mogą być wykładane rozszerzająco. Powodowie nie doznali bowiem w wyniku długotrwałych postępowań karnych szkody majątkowej ani szkody na osobie (uszkodzenia ciała czy rozstroju zdrowia).

Zdaniem Sądu pierwszej instancji brak jest też podstaw do uwzględnienia powództwa w oparciu o przepis art. 23 kc w związku z art. 448 kc.

Powodowie nie wykazali bowiem, że doszło do naruszenia ich dóbr osobistych. Nie wykazali też związku przyczynowego między doznaną przez nich krzywdą a przewlekłością postępowania.

Nie udowodnili także aby w związku z długotrwałością postępowań karnych doznali jakiegoś uszczerbku majątkowego.

Jako podstawę prawną oddalenia powództwa Sąd Okręgowy wskazał art. 417¹ kpc, 23, 24 kc i 448 kc, a contrario w związku z art. 232 kpc i art. 6 kc.

O kosztach orzeczono na mocy art. 98 kc.

Wyrok został zaskarżony apelacją przez powodów w całości.

Skarżący zarzucili:

1) naruszenie przepisów postępowania, mające wpływ na treść orzeczenia:

- art. 233 §1 kodeksu postępowania cywilnego, a to poprzez brak wszechstronnego rozważenia zgromadzonego materiału dowodowego oraz aprioryczne przyjęcie przez Sąd I instancji, że przewlekłość postępowania musi wynikać z konkretnych kart postępowania, a zatem zaniechania lub zwłoki w przeprowadzeniu konkretnych czynności, a nie może zostać spowodowana np. przez kwestię przeciążenia sądów zbyt dużą ilością spraw w stosunku do sędziów orzekających, czy też złą organizacją procesu (np. za sprawą niewyłączenia spraw do odrębnych postępowań, czy nieprzekazania sprawy do innego sądu z uwagi na ekonomikę procesową), jak miało to miejsce w sprawie powodów, co doprowadziło do błędnego uznania przez Sąd

I instancji, jakoby trwające kilkanaście lat postępowanie karne nie było przewlekłe,

- art. 233 §1 kpc w zw. z art. 232 kpc poprzez uznanie, że (mimo faktu, że postępowania karne trwały kilkanaście lat) nie zachodzi konieczność ustalenia, czy w postępowaniach zaistniały obiektywne przesłanki uniemożliwiające szybsze ich rozpoznanie, a oparcie się wyłącznie na założeniu, że to z ewentualnej zwłoki organu procesowego w dokonaniu konkretnych czynności wywodzić można przewlekłość postępowania, czego efektem było nałożenie zobowiązania na powodów i zaniechanie analizy przez sąd całości akt postępowań karnych, co doprowadziło do uznania, że powodowie nie wykazali swojego roszczenia, mimo że już sam czas trwania postępowań karnych powinien spowodować raczej badanie zaistnienia obiektywnych okoliczności uniemożliwiających szybsze rozpoznanie sprawy, a nie odwrotnie,
- art. 233 §1 kpc poprzez oparcie ustaleń faktycznych w sprawie wyłączenie na twierdzeniach pozwanego, mimo posiadania akt spraw karnych przez tutejszy Sąd i mimo zgodnego stwierdzenia przez strony postępowania, że postępowanie karne w sprawach powodów trwało łącznie kilkanaście lat, co nieuchronnie winno prowadzić do wniosku, że powodom wyrządzono krzywdę, albowiem przez tak długi okres czasu pozostawali oni w niepewności co do swojego losu, czego efektem było uznanie postępowań za nieprzewlekłe,
- art. 224 §1 kpc poprzez nieudzielenie głosu stronom przed zamknięciem rozprawy.

2) Obrazę przepisów prawa materialnego, a to za sprawą:

- błędnej wykładni przepisu art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 roku o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki poprzez pominięcie aspektu celowościowego w/w regulacji w postaci zapewnienia stronie postępowania możliwie jak największego skrócenia okresu, kiedy strona postępowania (zwłaszcza karnego) pozostaje w niepewności co do swojego losu.

W uzasadnieniu apelacji powodowie podnieśli, że nawet w przypadku spraw dotyczących zorganizowanej grupy przestępczej, mającej wiele wątków, postępowanie trwające kilkanaście lat co do zasady jest przewlekłe. Dla poparcia tej tezy skarżący przytoczyli fragment uzasadnienia wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 7 lipca 2015 r., sygn. akt 72287/10 dotyczącego przekroczenia granic rozsądnego terminu rozpoznania sprawy.

Powołując się na powyższe powodowie wnosili o:

- zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie powództwa w całości,
- zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów kosztów procesu za obie instancje, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm prawem przepisanych, ewentualnie wnoszę o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach procesu za obie instancje.

Pozwany w odpowiedzi na apelację wnosił o jej oddalenie i o zasądzenie od powodów na rzecz Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny w Katowicach zważył co następuje:

Apelacja powodów nie jest zasadna.

Wbrew zarzutom podniesionym w jej treści nie doszło do naruszenia przez Sąd Okręgowy przepisów prawa procesowego i prawa materialnego mającego wpływ na treść wyroku.

Na wstępie należy stwierdzić, że pozew został sformułowany w sposób nie odpowiadający wymogom formalnym wynikającym z art. 187 § 1 pkt 1 i 2 kpc.

Nie wskazano w nim jakiej kwoty powodowie żądają z tytułu zadośćuczynienia a jakiej z tytułu odszkodowania. Nie przytoczono też okoliczności faktycznych z których wynikałaby szkoda majątkowa doznana przez powodów.

Stanowisko procesowe skarżących sprowadza się w istocie do stwierdzenia, że ze względu na długotrwałość postępowania karnego poprzedzającego ich prawomocne skazanie winni uzyskać od pozwanego żadaną kwotę z tytułu zadośćuczynienia i odszkodowania.

Podstawę prawną żądania powodowie upatrują w przepisach o odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym art. 417, 417¹ i 417² kc) oraz przepisach o ochronie dóbr osobistych (art. 23 i 24 kc w związku z art. 448 kc).

Do pierwszego z reżimów odpowiedzialności odsyła art. 16 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i w postępowaniu sądowym (Dz.U. Nr 179 przez 1843 z późn. zm.).

Brak było podstaw do uwzględnienia żądania w oparciu o przepis art. 417 § 1 kc. Do przypisania odpowiedzialności Skarbowi Państwa na podstawie tego przepisu niezbędne jest wykazanie szkody. Może to być szkoda o charakterze niemajątkowym tzw. szkoda osobowa lub szkoda majątkowa.

Szkodą niemajątkową jest np. rozstrój zdrowia danej osoby będący normalnym następstwem bezprawnego działania lub zaniechania sprawcy czynu niedozwolonego. Powodowie nie powołują się jednak na szkodę tego rodzaju upatrując odpowiedzialności pozwanego na poczuciu krzywdy jakiej doznali w wyniku długotrwałego postępowania karnego. Zarówno przepis art. 417 § 1 kpc jak i art. 417¹ § 3 kc i 417² kc nie stanowią podstawy do zasądzenia zadośćuczynienia za krzywdę nie związaną ze szkodą na osobie.

Powodowie nie wykazali też szkody o charakterze majątkowym.

Dowodem na tę okoliczność nie mogły być wyłącznie dowody z ich zeznań skoro pozwany już w odpowiedzi na pozew zaprzeczył wszystkim okolicznościom przytoczonym w pozwie. Niezbędne było więc naprowadzenie innych dowodów dla wykazania jakiego uszczerbku majątkowego powodowie doznali poprzez przewlekłość postępowania.

Za chybiony należy też uznać zarzut naruszenia przepisu art. 2 ustawy o skardze na przewlekłość postępowania.

Niewątpliwie celem tej ustawy jest zapobieżenie przewlekłości postępowania. Mają temu służyć ewentualne zarządzenia Sądu przełożonego, co do dalszego toku postępowania czy możliwości uzyskania przez występującego ze skargą świadczenia pieniężnego w kwocie od 2.000 do 20.000 złotych.

Uzyskanie takiego świadczenia w tym trybie nie wymaga wykazywania szkody czy naruszenia dóbr osobistych a jedynie, że doszło do nieuzasadnionej zwłoki w postępowaniu.

Powodowie nie skorzystali jednak z możliwości wystąpienia ze skargą na przewlekłość postępowania w toku postępowań karnych toczących się z ich udziałem.

Jak już wspomniano po zakończeniu postępowania ewentualnego zadośćuczynienia lub odszkodowania można dochodzić jedynie na warunkach ogólnych.

Brak wykazania przesłanki odpowiedzialności Skarbu Państwa w postaci szkody osobowej lub majątkowej czyni bezprzedmiotowym rozważania czy długotrwałość postępowań karnych świadczy o bezprawnym wykonywaniu władzy publicznej.

Inne są przesłanki odpowiedzialności pozwanego za ewentualne naruszenie dóbr osobistych powodów (art. 23 i 24 kc w związku z art. 448 kc).

Przyznanie poszkodowanemu zadośćuczynienia na podstawie art. 448 kc nie wymaga wykazania szkody lecz krzywdy wynikającej z bezprawnego działania lub zaniechania naruszcyciela.

Także te przepisy nie mogły stanowić podstawy rozstrzygnięcia.

Sąd Apelacyjny w Katowicach, w obecnym składzie, nie podziela poglądu wyrażanego przez część judykatury jakoby prawo do rozpoznania sprawy bez zbędnej zwłoki stanowiło rodzaj dobra osobistego.

Wprawdzie katalog dóbr osobistych człowieka wyspecyfikowanych w art. 23 nie jest taksatywny (zamknięty) ale prawo do sądu o jakim mowa w art. 45 Konstytucji RP i art. 6 Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61 poz. 284) jest prawem innego rodzaju, którego naruszenie nie może być utożsamiane z naruszeniem dobra osobistego człowieka.

W tym zakresie Sąd Apelacyjny podziela wywody Sądu Najwyższego zawarte w wyroku z dnia 24 września 2015 r., V CSK 741/14 (Biul. SN 2015 r., nr 12 poz. 13) przytoczonego przez pozwanego w odpowiedzi na apelację.

Konstytucja RP przewiduje szereg innych praw i wolności np. czynne prawo wyborcze. Nie oznacza to, że naruszenie prawa tego rodzaju, np. przez pominięcie danej osoby na liście wyborców, oznacza naruszenie dobra osobistego uzasadniające żądanie zadośćuczynienia.

Dlatego o zasadności powództwa nie mogą przesądzać wywody apelacji odwołujące się do wypowiedzi Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczących obowiązków państwa w zakresie zapewnienia prawa do rzetelnego rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie. Postępowanie przed tym Trybunałem toczy się przeciwko państwu i ma na celu zbadania zasadności skargi na naruszenie podstawowych praw i wolności człowieka.

Nie może być ono utożsamiane z postępowaniem w niniejszej sprawie w której Skarb Państwa pozwany jest jako osoba prawna i zarzucono mu naruszenie dóbr osobistych powoda.

Brak jest też podstaw do uznania, że długotrwałość postępowań karnych toczących się przeciwko powodom naruszyło ich dobro osobiste jakim jest godność człowieka.

Skarżący w toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji nie wykazali bowiem jakie działania lub zaniechania prokuratury lub sądów naruszały ich godność. Sama długotrwałość postępowań w ocenie Sądu Apelacyjnego nie może być uznana za bezprawne naruszenie cudzej godności.

Odmienne rozumowanie prowadziło do uznania, że każde nieprawidłowe funkcjonowanie organu władzy publicznej, powodujące poczucie krzywdy uzasadnia żądanie świadczenia pieniężnego stanowiącego rodzaj kary prywatnej.

Przykre doznania psychiczne powodów związane z długotrwałym uznaniem ich za podejrzanych a następnie oskarżonych wynikały z ich przestępczej działalności a nie bezprawnego wykonywania władzy publicznej, nawet jeśli nie działała ona sprawnie.

Dlatego Sąd Apelacyjny na mocy art. 385 kpc oddalił apelację powodów jako pozbawioną uzasadnionych podstaw.

O kosztach orzeczono na mocy art. 102 kpc mając na względzie okoliczność, że długotrwałość spraw toczących się z udziałem powodów oraz złożony charakter prawny dochodzonych roszczeń mógł wywoływać u skarżących uzasadnione subiektywne przekonanie, że zostali skrzywdzeni przez władzę publiczną w sposób uzasadniający kompensatę finansową.

SSO del. Lucyna Morys-Magiera	SSA Roman Sugier	SSA Lucyna Świdowska-Pilis
-------------------------------	------------------	----------------------------